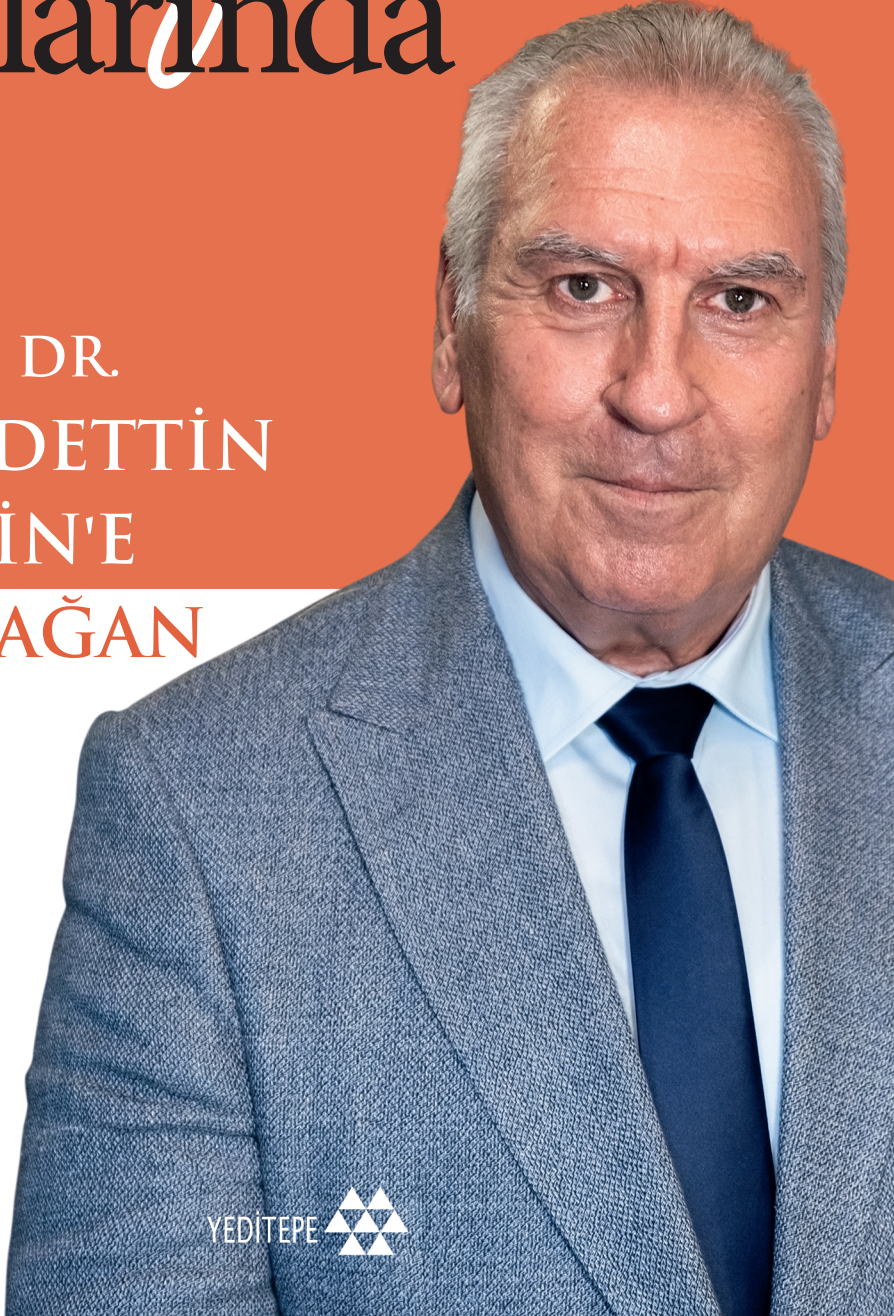


# tarihin *engin* sularında

PROF. DR.  
VAHDETTİN  
ENGİN'E  
ARMAĞAN

Editörler  
Arif Kolay • Ahmet Vurgun

YEDİTEPE 



TARİHİN *ENGİN*  
SULARINDA

PROF. DR. VAHDETTİN ENGİN'E ARMAĞAN

**TARİHİN ENGİN SULARINDA  
PROF. DR. VAHDETTİN ENGİNE ARMAĞAN**

**Genel Yayın Yönetmeni**

Sahure Ergüzel

**Editörler**

Arif Kolay & Ahmet Vurgun

©Yeditepe Yayınevi  
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı  
Sertifika No: 49829

ISBN: 978-625-8396-82-9  
Yeditepe Yayınevi: 600  
Armağan: 03

1. Baskı: Kasım 2022

**Sayfa Düzeni**

Deniz Tugay

**Kapak Tasarımı**

Sercan Arslan

**Baskı-Cilt**

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi  
Ticaret Anonim Şirketi  
Beytepe Köy Yolu No:3 06800 Bilkent/Ankara  
Sertifika No: 46519

**YEDİTEPE YAYINEVİ**

Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Çağaloğlu-İstanbul  
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78  
[www.yeditepeyayinevi.com](http://www.yeditepeyayinevi.com) / [bilgi@yeditepeyayinevi.com](mailto:bilgi@yeditepeyayinevi.com)

# TARİHİN *ENGİN* SULARINDA

PROF. DR. VAHDETTİN ENGİN'E ARMAĞAN

**Editörler**

Arif Kolay & Ahmet Vurgun

YEDİTEPE 



## İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	7
Vahdettin Engin'in Hayatı ve Eserleri.....	11
Emel (Sofuoğlu) Engin	
Prof. Dr. Vahdettin Engin ile Söyleşi .....	17
Ahmet Şimşek	
Vahdet Hoca.....	29
Ali Satan	
Dostluk Üzerine .....	33
Nilay Dursun	
Arkadaşım Vahdettin Engin.....	37
Zafer İzgi	
Tarihi Belge Olarak Damgalar ve Dünyanın Bilinen İlk Pantolonu .....	41
Mustafa Aksoy	
Bir Başka Gözle Vezir Nizâmü'l-Mülk.....	55
Mehmet Ersan	
Şâh-nâme ve Türkler I: Selçuklu ve Osmanlı Sarayında Şâh-Nâme .....	63
Osman G. Özgüdenli	
Şehzâde Bâyezid ve Şehzâde Cihangir'in Sünnet Şenliği (1539) .....	95
Ahmet Önal	
Şer'i Hukuk Açısından Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli Uygulamalarına Farklı Bir Bakış .....	123
Ufuk Gülsoy	
Tulumbacı Ocağı ve Gerçek Davud'a Dair Yeni Belgeler.....	139
Erhan Afyoncu	
Nâib Köyü Tarihi (15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla) .....	159
M. Hanefi Bostan	
Hatt-ı Hümayûnlar Neden Yakılırdı? .....	205
Uğur Demir	
Sultan II. Mahmud ile Sultan Abdülmecid'in Medinesi.....	221
Mustafa S. Küçükbaşcı	
Baron Rozen'in Başkomutanlığı Zamanında Kuzey Kafkasya (1831-1838).....	237
Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu	
Osmanlı Müzeciliğine Bakış: Bahriye Müzesi .....	253
Ayşe Ersay Yüksel	
Osmanlı Modernleşme Sürecinde İstanbul'daki Resmî Kız Okullarının Teftişi.....	273
Yasemin Tümer Erdem	

Enderun'a Hazırlıktan Mekteb-i Sultani'ye Galatasaray Geleneğinin Britanya Basınına Yansımaları .....	325
	Fatih Gürcan
XIX. Yüzyılda Balkanlar'da Açılan Misyoner Okulları: Hristiyanlığın mı Yoksa Emperyalizmin mi Müjdecileri? .....	339
	Arzu Meryem Demirkıran
Doksanüç Harbi'nde Ermeniler Üzerine Bir Deđerlendirme.....	367
	Davut Hut
Yıldız Sarayı Fotođraf Koleksiyonu .....	389
	A. Melek Özyetgin Elif Tuđçe Kurt
II. Abdülhamid Döneminde Gerçekleřtirilemeyen Bir Proje: Balıkesir-Babaeski Demiryolu Hattı .....	413
	Arif Kolay
Vesayetin Gölgesinde Kifayetsiz Fakat Muktedir Bir Kamu Görevlisi: İzmit Mutasarrıfı Selim Sırrı Paşa (1887-1895).....	431
	Kemalettin Kuzucu
Amerika Birleřik Devletlerinin Kanlı Tarihi: Wounded Knee Soykırımı (1890) .....	487
	Haydar Çoruh
Askeri Amaçlı Yapılan Bir Hat: Selânik-Manastır Demiryolu ve Bu Hattı Güvenlik Adına Uzatma Giriřimleri.....	519
	Salim Aydın
Stanford J. Shaw'a Göre II. Abdülhamid ve Modern Türkiye'nin Doğuşu: Modernleşme ve Devamlılık Paradigmaları Açısından Bir Deđerlendirme .....	549
	Cemil Öztürk
Hereke Fabrikası Sermakinisti Ali Rıza Efendi.....	559
	Engin Kırlı
Osmanlı Basınına Göre Çanakkale Cephesinde Türk Tayyareleri ve Türk Hava Kuvvetlerinin Oluşumu .....	587
	Şefik Memiş
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Futbolunun Kurumsallaşması .....	609
	Barış Kenarođlu
Yunan Kralı Konstantinos ve Venizelos Çatışması Ekseninde Yunanistan'ın Birinci Dünya Savaşı Politikası.....	621
	Hilal İşçi Yiđit
TBMM Hükümeti ve Osmanlı Bankası İlişkisi Üzerine Bir Deđerlendirme .....	633
	Yasin Özdemir
Türk Eğitim Tarihinde Kâzım Karabekir'in Yeri .....	641
	Ahmet Vurgun



## TULUMBACI OCAĞI VE GERÇEK DAVUD'A DAİR YENİ BELGELER

Erhan AFYONCU\*

Gerçek Davud, Osmanlı topraklarında tulumbanın mucidi ve itfaiye teşkilatının kurucusu olarak kabul edilir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Davud'un hayatı, nev-icad tulumbası ve kurucusu olduğu Tulumbacı Ocağı'nın teşkili, mezar kitabesi, devrin kronikleri ve kadı sicilleri üzerinde yapılan çalışmalarla kısmen ortaya çıkarıldı<sup>1</sup>. Ancak Gerçek Davud ve Tulumbacı Ocağı'nın mahiyetine dair arşivlerde tespit edilmeyi bekleyen birçok belge daha vardır.

III. Ahmed dönemi üzerine yaptığımız arşiv taramaları sırasında Tulumbacı Ocağı'nın kuruluşu ve Gerçek Davud'a dair pek çok bilgimizi ikmal ve tashih edecek yeni belgeler tespit ettik. Bu çalışmada yeni belgeler ışığında Gerçek Davud'un aile fertleri, Tulumbacı Ocağı'nın nizamnâmesinin hazırlanması,

\* Prof. Dr., Milli Savunma Üniversitesi.

1 Tulumbacıbaşı Gerçek Davud'un hayatı ve Tulumbacı Ocağı'na dair bk. Gönül Taşman, *1719/1720-1839 Yılları Arasında İstanbul İtfaiye Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Mezuniyet Tezi, İstanbul 1963; Cengiz Orhonlu, "Tulumbacı", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, XII/2, 50-54; Turgut Kut, "Ülkemizde Yangın Tulumbasını İlk Kez İmal Eden Gerçek Davud'un ve Bazı Tulumbacıların Mezar Taşları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 32 (Mart 1979), s. 771-788; 1031-1040; Yüksek Çelik, "Tulumbacı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (=DİA)*, İstanbul 2012, XLI, 369-371; Kenan Yıldız, "Yeni Belgeler Işığında Tulumbacıbaşı Gerçek Davud Ağa ve Tulumbacı Şeritçileri Esnafı", *Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe: İsmail E. Erunsal'a Armağan*, İstanbul 2014, I, 557-586; Kemalettin Kuzucu, "Yangın Tulumbasının İcadı ve Türk İtfaiyesinin İlk Yüzyılı", *Lale Devri'nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir*, Kayseri 2018, s. 327-353.

kışlasının inşası, uzak bölgelerdeki yangınlara müdahale için ocağa kayık tahsisi, kayıkhâne inşası ve malzeme temini gibi konular ele alınacaktır.

### Gerçek Davud'un Yeni Tespit Edilen Oğlu

Gerçek Davud'un Osmanlı topraklarındaki ilk yıllarına dair bilgilerimiz sınırlıdır. Mevcut bilgilerin en önemli kaynağı ise kendi mezar taşı kitabesidir<sup>2</sup>. Fransız asıllı bir mühendis olduğu ve Osmanlı topraklarına gelmeden önce Hollanda'ya göçtüğü bilinmektedir<sup>3</sup>. Mezar taşına göre 1128'de (1715-1716) Osmanlı ülkesine gelen Davud, 10 kişilik ailesiyle Galata'ya yerleşti. Bir müddet sonra burada bulunan Merşan adlı bir "frenk" ile münakaşa yaşadı ve onun tarafından Fransız elçisine şikâyet edilerek zehirletilmek istendi. Bu gaileden kurtulduktan sonra İbrahim Paşa ile 1715 Venedik Seferi'ne katıldı, oradaki faaliyetleri ile paşanın dikkatini çekti ve seferden sonra ailesiyle birlikte Müslüman oldu.

Gerçek Davud'un hayatına dair bu temel çerçevenin teferruatına dair bilgilerimiz yeni araştırmalarla arttı. Bu manada hakkında bilgi sahibi olduğumuz ilk aile üyesi, Gerçek Davud'un Sadık Ali Ağa isimli oğludur. Kenan Yıldız, şer'iyye sicillerini esas alarak tulumbacı şeritçileri esnafı teşkilatı ve faaliyetleri hakkında kaleme aldığı makalede; Davud'un oğlunun bu esnafa kethüda tayin edildiğini (1726) ve babasının vefatıyla tulumbacıbaşı olduğunu (1733) tespit etmiştir<sup>4</sup>. Kenan, tereke kayıtları vasıtasıyla ailenin kadın üyelerine dair de yeni bilgiler bulmuştur. Gerçek Davud'un ocağın önemli görevlerini evladına tahsis ettirdiği, bu nedenle tulumbacıbaşılığın ve ocak kethüdalığının torunları üzerinden ilerlediği görülmektedir. Bu kapsamda Davud Ağa'nın oğlunun ardından torunu İbrahim Ağa'nın da tulumbacıbaşı olduğu bilinmektedir<sup>5</sup>.

2 Gerçek Davud'un mezar taşının bulunuşu ve kitabenin transkripsiyonu için bk. Turgut Kut, "Ülkemizde Yangın Tulumbasını İlk Kez İmal Eden Gerçek Davud'un ve Bazı Tulumbacıların Mezar Taşları", s. 778-781.

3 Gerçek Davud'un Fransız asıllı bir mühendis olduğu (P.Ğ. İnciciyan, *XVIII. Asırda İstanbul*, trc. taş. Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1956, s. 70) ve Fransa'dan Hollanda'ya göçtüğü kaydedilir (Râşid Mehmed Efendi, Çelebizâde İsmâil Âsım Efendi, *Târih-i Râşid ve Zeyli*, haz. Abdülkadir Özcan vd., İstanbul 2013, III, 1429).

4 Kenan Yıldız, "Tulumbacıbaşı Gerçek Davud Ağa", s. 567-571, 576-580. Sadık Ali Ağa'nın faaliyetleri bununla da sınırlı değildir. Didon adındaki tek hazneli tulumbanın yetmemesi üzerine Sadık Ali Ağa nezaretinde çift kazanlı büyük bir tulumba yapılmıştır (Cengiz Orhonlu, "Tulumbacı", s. 51).

5 Kenan Yıldız, "Tulumbacıbaşı Gerçek Davud Ağa", s. 579-580. Kemalettin Kuzucu, "Yangın Tulumbasının İcadı ve Türk İtfaiyesinin İlk Yüzyılı", s. 332-333. Gerçek Davud'un

Yeni bir belge, Gerçek Davud'un Sadık Ali Ağa'dan başka bugüne kadar tespit edilemeyen bir oğlunun daha olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu belgeye göre Gerçek Davud'un oğlu, babası hayattayken 22 Zilhicce 1143 (28 Haziran 1731) tarihli arzuhaliyle Müslüman olmak istediğini bildirdi. Bu talebi kabul edildi ve gerekli ihsanda bulunulduktan sonra İsmail adı verildi. Arzuhalden bütün aile fertlerinin Davud ile aynı anda Müslüman olmadığı da anlaşılmaktadır. Yine aynı belgede Gerçek Davud ve ailesinin geldiği yer olarak "Felemenk" diyarına atıf yapılır<sup>6</sup>.

### **Tulumbacı Ocağı'nın Kuruluşu ve Teşkilatı**

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda Tulumbacı Ocağı'nın 1718 Tüfenkhane<sup>7</sup> ve 16 Ocak 1720 Tophane yangınlarından sonra Gerçek Davud'un teşebbüsü ve Nevşehirli İbrahim Paşa'nın padişaha arzı neticesinde 1720 (1132) yılında kurulduğu yazıla gelmiştir<sup>8</sup>. Yaptığımız araştırmalar neticesinde ocağın kuruluşu ile ilgili yeni bilgilere ulaştık.

Ocağın kuruluşuyla ilgili tespit ettiğimiz ilk belge, Nevşehirli İbrahim Paşa'nın tulumba ve Gerçek Davud'la ilgili arzı ve III. Ahmed'in konuya dair hatt-ı hümayundur<sup>9</sup>. İbrahim Paşa'nın arzı, Tulumbacı Ocağı'nın kuruluşu-

---

torunu Tulumbacıbaşı İbrahim Ağa, 25 Temmuz 1758 tarihli arzında ocak kethüdalığının Gerçek Davud'un evladına mahsus olduğunu kaydederek oğlu İsmail'in tayin edilmesini talep etmiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA), Ali Emiri-III. Mustafa, nr. 1948 (19 Zilkade 1171/25 Temmuz 1758).

6 BOA, Bâb-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî, Dosya kısmı (=D.BŞM), nr. 2598/81 (22 Zilhicce 1143/28 Haziran 1731).

7 Tüfenkhane Yangını'na dair bk. Kemalettin Kuzucu, "Osmanlı Döneminde Vefa Yangınları ve Semt Topografyasına Etkileri", *Bir Semte Vefa*, İstanbul 2009, s. 568.

8 Literatürde 1132-1133/1719-1721 yılları üzerinde durulmakta ve kesin bir tarih belirtilmemektedir (Bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları*, I, Ankara 1984, s. 82-83; Gönül Taşman, *İstanbul İtfaiye Teşkilatı*, s. 4; Cengiz Orhonlu, "Tulumbacı", s. 51; Turgut Kut, "Gerçek Davud'un ve Bazı Tulumbacıların Mezar Taşları", s. 774; Kemalettin Kuzucu, "Yangın Tulumbasının İcadı ve Türk İtfaiyesinin İlk Yüzyılı", s. 331).

9 BOA, Ali Emiri-III. Ahmed, nr. 21491 (tarihsiz). İlgili arzda Niş Defterdarı Abdurrahman Efendi'nin surre emini tayin edildiği kaydedilir. Abdurrahman Efendi'ye bu vesileyle giydirilen hil'atin kaydı, Cemaziyelahir 1132 masrafları arasındadır (BOA, Kamil Kepeci, nr. 688, s. 83). Aşağıda ele alınacak olan Tulumbacı Ocağı Nizamnamesi, 4 Receb 1132 tarihli olduğundan hareket ettiğimizde hatt-ı hümayun, Cemaziyelahir'in son günlerine ait olmalıdır. Daha önce bu vesikayı kullanan Kemalettin Kuzucu'nun, bu belgeyi 12 Ekim 1730 tarihli I. Mahmud'a ait hatt-ı hümayün olarak değerlendirmesi doğru değildir ("Yangın Tulumbasının İcadı ve Türk İtfaiyesinin İlk Yüzyılı", s. 335).

na giden süreç açısından ayrıca önem arz eder. Buna göre İstanbul'da gerçekleşen yangınların söndürülmesi için yeni icat edilen tulumbanın bir-iki defa kullanıldığı ve ziyadesiyle faydasının görüldüğü vurgulanmaktadır. Akabinde gerektiğinde kullanılmak üzere ocaklardan birine verildiği takdirde bu âletin kullanımını bilmedikleri ve mahir olmadıklarından dolayı faydasız olacağı ifade edilir. Bu nedenle Gerçek Davud'un uhdesinde ayrı bir nizamla kurulması için defterdar tarafından hazırlanan defterin takdim edildiği bildirilir. Sonrasında ise yapılacak bu işin “*zamân-ı saltanatlarında bir büyük eser*” ve kıyamete kadar hayra vesile olacağı belirtilir. Bunların yanında meselenin malî boyutuna dair bilgiler de verilir. Ocağın kurulmasına taraftar olan Nevşehirli, bu husustaki çalışmaların bütçeye fazladan bir yük getirmeyeceğini göstermek adına ulûfelerin ocaklıların mahlullerinden verileceğini ve senelik 1.200 guruş tutacağını özellikle vurgular.

III. Ahmed, Nevşehirli'nin arzına yazdığı cevabî hatt-ı hümayununda tulumbanın icadından beklenen faydayı kabul ederken Tulumbacı Ocağı hakkında sadrazamın arzında zikredilmeyen hususlara dair bilgiler de verir: “*Tulumba icadı bir eser olup duâ-yı hayra bâ'is olacağı emr-i mukarrerdir. Tulumbacıbaşı Azeb Kapısı'nda olmayıp İstanbul yakasında olması subûlet görünür. Karşı yakaların ibrâkı tez def olup güçlük yokdur. Eğer Tersâne için ol tarafda bulunmaları münâsib görülmüş ise nitekim değildir*”.

Bu ifadelerden ocağın yerinin şifahen müzakere edildiği anlaşılmaktadır. Zira sadrazamın arzında ocağın nerede kurulacağıyla ilgili bir bilgi yoktur. III. Ahmed'in de zikrettiği üzere Tersane Yangını'ndan dolayı olsa gerek Azap Kapı'nın müzakerede öne çıktığı, ancak o tarafın yangınlarının daha kolay söndürüldüğünden dolayı ocağın İstanbul (Suriçi) sınırları içinde merkezî bir yerde kurulması kararlaştırılmıştır. Nitekim ocak ve tulumbacıbaşının adresi “*vasat-ı şehir*” olarak tarif edilen Şehzadebaşı'ndaki Acemioğlanları Kışlası'nın yanı olacaktır.

Araştırmalarımız esnasında tespit ettiğimiz Tulumbacı Ocağı Nizamnâmesi, ocağın kuruluş tarihiyle ilgili net bir tarih tespitini mümkün hâle getirmektedir<sup>10</sup>. Zira zabitan ve nefer sayıları, maaşları, diğer harcamalar ve esasları

10 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2106/70 (4 Receb 1132/12 Mayıs 1720). Bu nizamnâmenin 18 Receb 1132/26 Mayıs 1720 tarihli sureti (*Maliyeden Müdevver Defterler (=MAD)*, nr. 21145, s. 2-3), daha önce Cengiz Orhonlu tarafından tespit edilerek kullanılmış, ancak ocağın kuruluş tarihi bakımından değerlendirilmemiştir. (Bk. “Tulumbacı”, s. 51)

ihtiva eden söz konusu nizamnâme, 4 Receb 1132 (12 Mayıs 1720) tarihlidir. Dolayısıyla Tulumbacı Ocağı'nın resmen bu tarihte kurulduğu söylenebilir.

Nizamnâme'ye göre; Tulumbacı Ocağı'nda zabitan sınıfı diyebileceğimiz 6 kişi vardı. Bu isimler 120 akçe ile bir tulumbacıbaşı, 60 akçe ile bir ocak kethüdası, 30 akçe ile bir odabaşı, 26 akçe ile bir çavuş, 24 akçe ile bir çavuş yamağı, 20 akçe ile bir kâtipten müteşekkildi. Bu isimlere ek olarak 15'er akçeden 50 nefer tulumbacı olması kararlaştırılmıştı<sup>11</sup>. Yine ocağın ihtiyaçları için 10 okka et ve 75 çift ekmek verilmesi de düzenlenmişti. Nöbetçilerin yemeği, sakaların kıyafetleri ve tamiri için de ayrıca 90 akçe ayrılmıştı. Gerçek Davud'un yaptığı 7 adet tulumba kullanılmak üzere cebeci ve yeniçeri ocağına verildiği takdirde daha önce kullanılmayan "*san'at-ı cedide*" olduğu için sorun çıkacağına düşünülmemişti. Nizamnâme'nin satır aralarında daha önceki yangınlarda yaşanan problemlere dair de bilgilere ulaşmak mümkündür. Buna göre eskiden beri su temini için kullanılan sakaların lazım olduklarında bulunmadıkları, yangın zamanı insanların denk geldikleri sakaları su temini için meşgul ettikleri ve asıl işlerini yapamadıkları; cebeci ve yeniçeri ocağından tayin edilen neferlerin de su taşımak için gerekli aletlerinin olmadığından zamanında su temin edemedikleri işaret edilen hususlardandır. Bu problemlerin önüne geçmek için Gerçek Davud'un idaresinde tulumba işinden anlayan amele, saka ve nefer yazılması ve müstakil bir ocak kurulması gerektiği anlatılır. Yukarıda geçtiği üzere sakalarla ilgili olumsuz bir durum yaşanmaması için yeni yazılacak sakaların yangın zamanı sadece ocak tulumbaları için su taşımaları ve diğer su getiren sakalarla karıştırılmamaları için bir "*kisve-i mahsûsa*" yani özel bir kıyafet giymeleri gerektiği vurgulanır. Nizamnâmede izah edilen bir başka husus ise ocak neferlerinin nerede duracağı konusudur. Evvela saka ve tulumbacıların dağınık yerlerde ikamet ettikleri takdirde yangına müdahalede gecikme yaşanacağı belirtilerek tulumbacıbaşının sakin olduğu bir yerde ve ulaşım kolaylığı açısından şehrin ortasında bir yer olması gerektiği ve bu yüzden Şehzadebaşı'ndaki acemioğlanları odalarının yanında yapılacak bir binada bulunmaları kararlaştırılmıştır. Üstelik hem kışladakilerin hem de zaruri olarak başka yerlerde oturanların yangın zuhurunda tulumbacıbaşının sakin olduğu mahalde bir boru çalınmak suretiyle toplanması sağlanacaktır.

11 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2106/70 (4 Receb 1132/12 Mayıs 1720); *Tarih-i Râşid ve Zeyli*, III, s. 1429; nefer sayısı yıllar içerisinde ihtiyaca göre artmıştı. Bu kapsamda 1804'e gelindiğinde ocak mevcudu 531'e kadar yükselmişti. Bu sayı artışında devlet kurumlarında ihdas edilen tulumbacı takımları da etkili olmuştur (Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, I, 83; Gönül Taşman, *İstanbul İtfaiye Teşkilatı*, s. 12).

Nizamnâmeye göre tulumbacıların maaşları, acemioğlanlarıyla birlikte verilecek ve bunun için tulumbacıbaşıya teslim edilecekti. Yine ulûfe tevzii ve mahlûllerindeki asıl yetkilinin tulumbacıbaşı olduğu, tulumbacı neferlerinin cezalandırılması gereken bir hususta ulûfelerin acemioğlanlarıyla beraber ihraç edildiği gerekçesiyle onların herhangi bir müdahalesine meydan verilmemesi vurgulanıyordu. Maaşları cebeci ve yeniçerilerin mahlûllerinden verilecek ocak neferlerini Gerçek Davud kendisi seçecek ve defterini daha sonra teslim edecekti.

Ocağın teşkilatıyla ilgili alınan kararlar ve yazılan neferlerin ardından kışlanın hazırlanması için hummalı bir faaliyet yürütüldüğü görülür. Ocak kışlasının yapılacağı yer hususunda Azapkapı ve Şehzadebaşı seçenekleri müzakere edildiği ve Şehzadebaşı'nda karar kılındığı kaydedilmişti. Ocak binasının hazırlanması için çalışmalara hemen başlandığı anlaşılmaktadır. Bu husustaki ilk belge, Acemioğlanı Meydanı'nda muhtemelen tulumbacı ocağı neferlerinin malzemelerini koydukları ve tamirat işlerini göreceği bir bina olan “*karhâne*”nin 21 Mayıs 1720 tarihli 300 guruşluk tamir masrafı hakkındadır<sup>12</sup>. Tulumbacı neferlerinin karhâne tamirinden 8 gün sonra Acemioğlanı Meydanı'nda inşa edilen binaya nakledilmesi sırasında çıkan masraf kaydı, ocağın binalarının tamamlanmasında vakit kaybedilmediğini gösterir<sup>13</sup>.

1722'de Tulumbacı Ocağı Kışlası'yla ilgili bir diğer ciddi inşa faaliyetinin yürütüldüğü görülür<sup>14</sup>. Bu minvalde Gerçek Davud'un arzuhali önem arz eder. Tulumbacıbaşı neferlerin kaldığı kışlaların dar olması hasebiyle bazı neferlerin

12 “Be-cihet-i masârif-ı ta'mirât-ı kârhâne-i neferât-ı tulumbacıyân der-Meydân-ı Acem Oğlanı der-Âsitane-i Sa'adet ki be-ma'rifet-i mi'marân-ı hâssa binâ şude fermûde el-vâki' der-sene 1132 alelhesâb in kadar meblağ an Hazîne-i Âmire dâde fermûde ber-müceb-i tezkire-i divân fi 9 Receb sene 1132 ve bâ-fermân-ı şerif. 300 guruş 48.000 akça tezkire dâde fi 13 Receb 1132 be-dest-i kâtib-i sergi” (BOA, *MAD*, nr. 3934, s. 257 (13 Receb 1132/21 Mayıs 1720)).

13 “Be-cihet-i in'am be-neferât-ı tulumbacıyân der-hîn-i nakl-be odahâ-i hodşân ki der-Meydân-ı Gılmanân-ı Acemiyân müceddeden binâ şude el-vâki' der-sene 1132 in kadar meblağ an-Hazîne-i Âmire dâde fermûde ber-müceb-i arzuhâl-i Usta Davud ser-tulumbâi ve telhîs ve fermân-ı âli fi 20 Receb sene 1132 ve bâ-fermân-ı şerif. 100 guruş 16.000 akça. Tezkire dâde fi 21 Receb sene 1132. Be-dest-i kisedâr-ı sergulâm-ı bâki” (BOA, *MAD*, nr. 3934, s. 253 (21 Receb 1132/29 Mayıs 1720)); Tulumbacı neferlerinin koğuşlarının Mimarbaşı Ebubekir Ağa vasıtasıyla yapılan tamir ve tekml masrafı için bk. *MAD*, nr. 3934, s. 271 (10 Ramazan 1132/16 Temmuz 1720).

14 Kayserili Mehmed Ağa vasıtasıyla yapılan tamirata dair ayrıca bk. Muzaffer Erdoğan, *Lale Devri Başmimarı Kayserili Mehmed Ağa*, İstanbul 1962, s. 26.

kış günü dışarıda sofalarda yattığını ifade etmekte ve kışla yanında bulunan boş arsanın kışlaya dahil edilerek yeni bir bina yapılmasını istemektedir<sup>15</sup>. Gerçek Davud'un isteği üzerine mimar ağa, söz konusu boş arsanın ahvalini öğrenmek için keşfe gönderildi. Yeniçeri ağası tarafından tayin edilen baştüfekçi ile mimar ağanın keşfi neticesinde arsanın mirîye ait olduğu tespit edilip, ihtiyaç olan binaların yaptırılmasına karar verildi. Mimar Mehmed Ağa'ya göre ocağın tulumbalarını ve bunlarla ilgili aletleri koymak için 6 büyük bodruma, iki katlı olmak üzere önleri sofa ve dehlizli 3 oda, suları olmadığı için bir su kuyusu, personel için abdesthâne ve musluk ihtiyacı vardı ve bunların toplam masrafı 704 guruştı<sup>16</sup>. Mimar ağanın bahsi geçen binaları kısa sürede tamamlayıp, teslim etti<sup>17</sup>.

### **Kayık Temini ve Ocağa Mahsus Kayıkhâne İnşası**

Tulumbacı Ocağı'nın teşkilatı oluşturulurken gerek Haliç kıyısında gerek Boğaziçi'ndeki yangınlara müdahale etme ihtimali de düşünüldü. İhtiyaç halinde hem İstanbul ve Haliç şeridindeki hem de Galata yakasındaki yangınlara zamanında ve daha kolay müdahale edebilmek için Tersane'den ocağa bir kancabaş kayığı tahsis edildi<sup>18</sup>. Buna mukabil Gerçek Davud, söz konusu kayığı ağır olduğu gerekçesiyle iade etti. Bunun yerine ocak personeline tahsis edilmesi için kendi imkânlarıyla üç kayık alıp, iki tulumba yaptırttı. Osmanlı idaresi kayık ve tulumba masrafını ödemek istediğinde tulumbacıbaşı, kayıkları

15 “Devletlü, sa’âdetlü sultânım hazretleri sağ olsun. El-hamdü’lîllâhi te’âlâ fermân-ı âlileri üzere Tulumbacıân Ocağı'nın neferât kulları tekmil ve mevcüd olup lâkin kışlamız ziyâdesiyle dar ve dik olmağla neferâtımız kulları sıkışmayıp bu şiddet-i şitâda çoğu taşrada sofalarda yatıp merhametlü sultânımın merhametlerine sezâ olmağın merâhim-i âlem-şümüllerinden mercûdur ki hâlâ kışlamızın kurbünde bir mikdâr arsa-i hâliyye-i mirî olmağın mi'mâr ağa ma'rifetiyle keşf ve kışlamıza ilhâk ve miriden yaptırılmak bâbında emr [u] fermân devletlü sa’âdetlü sultânım hazretlerindir. Bende-i Davud sertulumbacıân-ı dergâh-ı âli hâlâ” (BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 7750/17 (8 Rebiülevvel 1134/27 Aralık 1721)).

16 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 7750/17-1 (22 Rebiülâhır 1134/9 Şubat 1722). Mezkûr masraf 104 guruş tenzil edilerek 600 guruşa karar kılınmıştır.

17 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 7750/17-1 (14 Cemaziyelâhır 1134/1 Nisan 1722).

18 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2168/19 (28 Zilkade 1133/20 Eylül 1721). Kancabaş kayığı, kapasitesi kaptan hariç 30 kişi olan ince donanma gemilerinden biri olup sığ sularda asker ve mühimmat taşımak için tercih edilen bir türdü. Tuna kıyılarından İstanbul'a getirilen zahireler için de kullanılan bu kayık, Tulumbacı Ocağı'nın Haliç ve Boğaziçi'ndeki faaliyetlerinde ihtiyacı karşılayacağı düşünüülerek tahsis edilmiş olsa gerektir. Kancabaş kayığı için bk. İdris Bostan, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, İstanbul 2005, s. 244-245.

ve tulumbaları bağışladığını, ancak tulumbacı neferleri için aldığı 200 gurus değerinde 30 kırba ile meşin çizme, kova, urgan, merdiven ve diğer eşyaların masraflarını istediğini ifade etti. Gerçek Davud'un bu talebi uygun görülerek gereken ödemenin yapılması emredildi<sup>19</sup>.

III. Ahmed, Suriçi yangınlarının tehlike ve önemini vurgulamak adına “*karşı yakaların ibrâkı tez def olup, güçlük yokdur*” dese de diğer bölgelerin de yeni düzenlemelere dahil edilmesi hedefleniyordu. Nitekim ocak neferinin deniz aşırı yerlere gidebilmesi için önce devletin kayık tahsis ettiği, akabinde ise Gerçek Davud'un bizzat kayık temin ettiği görülmektedir. Söz konusu kayıkların nerede bekletildiği hususunda arşiv kayıtlarında önemli bilgiler vardır. Bu kapsamda tulumbacılar için yeni inşa edilecek iskelenin keşif defterine göre; Tulumbacıbaşı Davud'un temin ettiği kayıklar, ilk zamanlarda Bahçekapısı İskelesi'nde duruyordu. Ancak denizden yol alınması gereken yangınlarda iskeleye gidip oradan yangın mahalline hareket etmek zaman kaybına neden olduğunda yangınları söndürmede başarısızlık yaşanıyordu. Bu nedenle Odun Kapısı haricindeki İznikmid İskelesi denilen yerde Tulumbacı Ocağı'na mahsus bir kayikhâne yapılmasına karar verildi<sup>20</sup>. Bahçekapı, Haliç surlarında Türklerin açtığı en doğudaki kapı olup Sirkeci tarafına daha yakındı. Odunkapı ise, Ayazma/Aya Kapı ve Zindan Kapı arasında Haliç'in daha içerisinde yer alan bir bölgedir<sup>21</sup>. Bu durum dikkate alındığında kayikhânenin inşa edilme kararının ve Haliç tarafına alınmasının Haliç etrafındaki yerleşimler için önem arz ettiği görülür<sup>22</sup>. Diğer taraftan Odunkapı'ya yakın Çardak İskelesi'nde bulunan ateş kayıklarının da buranın tercih edilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Zira bu bölgenin Tulumbacı Ocağı öncesinde<sup>23</sup> ve 19. yüzyılda ateş kayıklarına ev sahipliği yaptığı bilinmektedir<sup>24</sup>.

19 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2168/19 (28 Zilkade 1133/20 Eylül 1721).

20 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 7751/61 (23 Ramazan 1134/7 Temmuz 1722).

21 Haliç surlarında Türkler'in açtığı kapılarla ilgili bk. Semavi Eyice, “Haliç”, *DİA*, XV, Ankara 1997, s. 267.

22 Tüfenkhane ve Tophane yangınlarının etkisinden dolayı olmalıdır.

23 İdris Bostan, 19. yüzyıldaki ateş kayıklarının ikamet durumunun 17. yüzyıl için de geçerli olabileceğini ifade eder (*Osmanlı Babriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Ankara 1992, s. 93).

24 Semavi Eyice, “Tarihde Haliç”, *Haliç Sempozyumu 10-11 Aralık 1975*, s. 277; Kemalettin Kuzucu, “Lale Devri'nden Cumhuriyet'e Üsküdar'da İtfaiye Hizmetleri”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII, 21-23 Kasım 2014 Bildiriler*, ed. Coşkun Yılmaz vd., İstanbul 2015, s. 255-259.

Mimarbaşı Mehmed Ağa ile birlikte Gerçek Davud'un 15 Ramazan 1134 (29 Haziran 1722) tarihinde yaptığı keşif neticesinde tahmini olarak 302,5 guruş bir masraf çıkarıldı<sup>25</sup>. Yapılması planlanan iskelenin boyutları tülen 20 zira, arzen 1,5 zira terbî'i olarak ise 30 zira' idi. Osmanlı idaresi keşif defteri sunulduktan sonra çok geçmeden kararını vermiş ve kayıkhânenin Gerçek Davud uhdesinde inşa edilmesi için zikredilen masrafla ilgili hazine tezkiresinin verilmesini kararlaştırmıştır<sup>26</sup>. Buna mukabil dört sene sonraya ait bir arşiv belgesinde kayıkhânenin Bahçekapı'da inşa edildiği görülmektedir<sup>27</sup>. Daha önce zikredilen evrakta Odun İskelesi'ne yapılması planlanan tulumbacılar kayıkhânesinin tekrar neden Bahçekapı'da kaldığına dair maalesef bir malumat yoktur. Esasında iki bölge de birbirine çok yakındır.

Yapılan iskelenin fiziki boyutları hakkında bilgi vermese de “*yarım zirâ' eni ve dört zirâ' uzunluğu evvelkinden ziyâde yapılp*” ifadesinden yeni iskelenin öncekinden daha büyük bir şekilde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Yine kayıkhânenin büyük inşa edildiği için iskelesinin de büyük olması gerektiği ve bu nedenle 12 tane büyük kazıkla iskelenin denize doğru büyütüldüğü ve önündeki kaldırımın tamir edildiği Gerçek Davud'un arzuhalinden anlaşılmaktadır. “*Ziyâde metin ve müstabkem*” olarak ifade ettiği iskelenin maliyeti kereste, kaldırım taşı, taşçı ücretleri ve vesair masrafla toplamda 280 guruştur. Defterdarın ilamıyla toplam masraftan 30 guruş indirilerek Gerçek Davud'a 250 guruş verilmesi kararlaştırılmıştır.

### **Ocağa Malzeme Teminine Dair**

Tulumbacı Ocağı, yeni teşkilatlanan bir yapı olduğu için devamlı surette malzeme tedariki ile inşa ve tamir faaliyetleriyle meşgul olunuyordu. Bu kapsamda 1722'de ocağın kullanımı için çok sayıda tulumba yapıldığı görülmektedir. Bunların “*sagîr ve kebîr ve köseleden hortumlu kebîr tulumba*” şeklinde tavsif edildiği dikkate alındığında İstanbul ve civar mahallerde yangın çıktığında ihtiyaca binaen farklı büyüklüklerde ve çeşitli malzemelerden yapıldığı görülmektedir. Gerçek Davud'un sunduğu deftere göre ocağın ihtiyacı için 2 tanesi ağaçtan 10 tanesi pirinçten olmak üzere 12 tulumba ve köseleden kebir tulumba hortumu yapılmıştır<sup>28</sup>. Ağaçtan ve pirinçten yapılan toplam dört

25 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 7751/61 (23 Ramazan 1134/7 Temmuz 1722).

26 Hazine tezkiresinin sureti için bk. BOA, MAD, nr. 3132, s. 280.

27 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2371/56 (22 Rebiülevvel 1138/28 Kasım 1725).

28 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2272/79 (18 Receb 1136/12 Nisan 1724).

tulumbada herhangi bir boyut belirten ibare bulunmadığından bunların yukarıda ifade edildiği üzere “*sagîr*” sınıfta olmalıdır. Kalanların üç tanesi pirinçten “orta”, beş tanesi ise yine pirinçten olup “*kebîr*” sınıftandır. Yapılan tulumbarın malzeme seçimine göre fiyatlarının da yükseldiği görülmektedir. Bu minvalde *sagîr* sınıftaki iki ağaç tulumbarın fiyatları 10 ve 15 guruş olmak üzere 25 guruş iken, aynı sınıfta pirinç tulumbarın fiyatı adedi 50 guruştan toplam 100 guruştur. Orta sınıftaki üç pirinç tulumbarın fiyatı ise 150 ve 200'er olmak üzere 550 guruştur. *Kebîr* sınıftaki üç tulumba ise 225'er guruştan 775 guruş tutmuştu. Diğer iki tane “*iki kat' büyük*” ve “*iki kat' hortumlu*” olarak ifade edilen tulumbarın fiyatı ise sırasıyla 350 ve 600 guruş olmak üzere toplam masraf 2300 guruş olarak hesaplanmıştır.

Gerçek Davud'un yaptığı tulumbarlar ve yardımcı olduğu yangınlar konusunda mahareti aşikâr ve devlet erkânı arasında şöhreti olmasına rağmen Osmanlı idaresinin masraflarına karşı her zaman müsamahakâr davranmadığı yine arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Ocağın ihtiyacı olduğu belirtilen ve yukarıda zikredilen masraflarla yazılan ilam bu manada dikkat çekicidir: “*Tulumbarları bu bahâyı etmeyeceği katî zâhir olup akıldan zerre kadar behresi olanlara âşikârdır. Mecmû'u tulumbarları akçe ile alınmak lâzım gelse bin guruşa bâliğ olmaz lâkin kendisi vâki' ibrâklarda ziyâdesiyle sa'y ve ihtimâm üzere olmalarıyla kendülere bu defa merhameten bin guruş tulumba bahâsı ve bin guruş dahi ihsân olmak üzere veresiz deyu buyuruldu*”<sup>29</sup>.

Kayıttan da anlaşılacağı üzere yaptırılan tulumbarlarla ilgili Gerçek Davud'un sunduğu masraf fazla bulunmuş ve bu masrafa “*akıldan zerre kadar behresi olanlara âşikârdır*” ifadeleriyle tepki de gösterilmiştir. Hatta zikredilen tulumbarları satın almak gerekse 1.000 guruşa yani yarı masrafa satın alınacağı açıkça ifade edilmiştir. Ancak yangınlardaki hizmeti üzerine 1.000 guruş tulumbar için 1.000 guruş da kendisine ihsan olmak üzere toplamda 2.000 guruş verilmek üzere 12 Nisan 1724 tarihinde hazine tezkiresi yazılmıştır.

Gerçek Davud'un yalnızca tulumba imal etmediği, aynı zamanda ithal de ettiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Avrupa'dan tulumba sipariş ettiği, devletin de söz konusu malzemelerin İstanbul'a ulaştırılması hususunda Gerçek Davud'un talepleri doğrultusunda sürecin sorunsuz tamamlanmasına yardımcı olduğu görülmektedir<sup>30</sup>.

29 BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2272/79 (18 Receb 1136/12 Nisan 1724).

30 Mesela Gerçek Davud'un “*Efrenç memleketinden*” sipariş ettiği tulumbarın daha önce İzmir'de İbrahim Efendi'ye teslim edilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak İbrahim Efendi'de

## Gerçek Davud'un Yeni Bir İcâdı

Tulumbacı Ocağı'nda başarı sağlayan Davud Ağa'nın Osmanlı topraklarında ihtiyaç duyulan teknolojilerle ilgili bir müteşebbis gibi hareket ettiği görülmektedir. Bu kapsamda deniz kenarlarında inşâ edilecek iskele, yalı vb. kazık çakılması gereken yerlerde kullanılmak üzere "sâl" ve "mikrâs" adıyla iki tür "şâh-ı merdân" yani bir çeşit büyük çekiç/tokmak mekanizması icâd etmiştir. Bu aletlerin her birinde 8-9 nefer amele istihdam eden Davud Ağa, kazık çakmak üzere söz konusu çekiçlerin büyüğü olan "sâl" kullanıldığında günlük 9 guruş, daha küçük olan mikrâs kullanıldığında günlük 8,5 guruş ücret almaktaydı<sup>31</sup>.

Davud Ağa'nın bu icadıyla ilgili bir imtiyaz alıp almadığı açık değildir. Ancak torunu İbrahim Ağa, 28 Aralık 1752'de bu imtiyazı elde etmiştir. Bu manada bir arzuhal kaleme alarak dedesinin icadı olan bu çekiçlerin kullanımının Tulumbacı Ocağı'na mahsus olduğunu kaydeden İbrahim Ağa, başkalarının bu aletleri kullanmasının engellenmesini talep etmişti. Yapılan incelemede böyle bir imtiyaz tespit edilemeyip yalnızca yukarıda kaydettiğimiz 1732 tarihli ücretlendirmeye dair emir bulunabilmişti. Ancak devlet, bunu bir düzenleme için fırsat bilerek Tersane'de Divanhane'den Aynalıkavak İskeleyi'ne kadar olan bölgede ihtiyaç duyulan kazıkların ücretsiz çakılması şartıyla imtiyazı kanunlaştırmıştı<sup>32</sup>.

- 
- cünün hali belirmesiyle Gerçek Davud, Hancı Elhac Osman'a teslim edilmesi için bir arzuhal verdi. Bu talep üzerine İzmir gümrük eminine tulumbaların İbrahim'e değil Osman'a teslim edilmesi yönünde emir gönderildi (BOA, *Mühimme Defterleri*, nr. 131, s. 325, hüküm nr. 816 (Evâil-i Rebiülâhîr 1136/29 Aralık 1723-7 Ocak 1724)).
- 31 BOA, *MAD*, nr. 9932, s. 39'da (19 Muharrem 1145/12 Temmuz 1732) yer alan bu çok kıymetli belge, daha önce Muzaffer Erdoğan tarafından neşredilmiş olmasına rağmen (*Kayserili Mehmed Ağa*, s. 99) Gerçek Davud'a dair araştırmalarda ihmal edilmektedir. Esasen Gerçek Davud'un arzuhalinde Sâl için 10 guruş, Mikrâs için 9 guruş istediği anlaşılmaktadır. Ancak mimar ağanın keşfi ile ücretler 9 ve 8,5 guruş olarak belirlenmiştir. Bu aletlere dair ayrıntılar ve görseller için bk. İsmail Hakkı Aksoy, "Osmanlı Döneminde Kullanılan Eski Su Boşaltma ve İnşaat Araçları", *I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi 14-18 Eylül 1981 Bildirileri*, C. III, s. 47-56.
- 32 BOA, Cevdet-Belediye, nr. 39/1943 (21 Safer 1166/28 Aralık 1752). Bu belge, daha önce yalnızca muhtevastındaki "ceddim" ifadesine atıf yapmak üzere Kenan Yıldız ("Gerçek Davud Ağa ve Tulumbacı Şeritçileri Esnafı", s. 579) tarafından kullanılmıştır.

## SONUÇ

Bu çalışma ile Tulumbacı Ocağı ve Gerçek Davud hakkında daha önce yapılan araştırmalardaki bazı bilgilerin tashihi ve arşiv kaynaklı ikmalî yapılmıştır. Pek çok kaynakta olmayan ve yeni bilgiler ihtiva eden belgeler, tarafımızca ilk defa burada kullanılıp, neşredilmiştir. Bu kapsamda Tulumbacı Ocağı'nın resmen kuruluş tarihi, 4 Receb 1132/12 Mayıs 1720 olarak tespit edilmiştir. Ocağın kurulması için yapılan müzakere ve yerinin belirlenmesi ile kışla binasının inşası ve masrafları, denizaşırı yangınlara müdahale etmek için alınan kayıklar ve ocağa mahsus kayıkhâne inşası arşiv vesikalarından istifade edilerek tespit edilen hususlardır. Ayrıca Gerçek Davud'un daha önce bilinmeyen ve aileden epey zaman sonra ihtida eden İsmail adında bir oğlu tespit edilmiştir. Bunun yanında bir müteşebbis olarak Gerçek Davud'un yeni bir icadı olup literatürde ihmal edilen çekiç mekanizmasına yeniden dikkat çekilmiştir.

## KAYNAKÇA

### Arşiv Vesikaları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

Ali Emiri-III. Ahmed, nr. 21491.

Ali Emiri-III. Mustafa, nr. 1948.

Bâb-ı Defteri, Başmuhasebe Kalemi, Dosya kısmı, nr. 2106/70, 2168/19, 2272/79, 2371/56, 2598/81, 7750/17, 7751/61.

Cevdet-Belediye, nr. 39/1943.

Kamil Kepeci, nr. 688.

*Maliyeden Müdevver Defterler*, nr. 3132, 3934, 9932, 21145.

*Mühimme Defterleri*, nr. 131.

### Kaynak Eserler ve Araştırmalar

AKSOY, İsmail Hakkı, "Osmanlı Döneminde Kullanılan Eski Su Boşaltma ve İnşaat Araçları", *I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi 14-18 Eylül 1981 Bildirileri*, C. III, s. 47-56.

BOSTAN, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Ankara 1992.

\_\_\_\_\_, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, İstanbul 2005.

ÇELİK, Yüksel, "Tulumbacı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XLI, İstanbul 2012, s. 369-371.

ERDOĞAN, Muzaffer, *Lale Devri Başmimarı Kayserili Mehmed Ağa*, İstanbul 1962.

EYİCE, Semavi, "Haliç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XV, Ankara 1997, s. 264-280.

- \_\_\_\_\_, “Tarihde Haliç”, *Haliç Sempozyumu 10-11 Aralık 1975*, s. 263-307.
- KUT, Turgut, “Ülkemizde Yangın Tulumbasını İlk Kez İmal Eden Gerçek Davud’un ve Bazı Tulumbacıların Mezar Taşları”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 32 (Mart 1979), s. 771-788; 1031-1040.
- KUZUCU, Kemalettin, “Osmanlı Döneminde Vefa Yangınları ve Semt Topoğrafyasına Etkileri”, *Bir Semte Vefa*, İstanbul 2009, s. 565-587.
- \_\_\_\_\_, “Lale Devri’nden Cumhuriyet’e Üsküdar’da İtfaiye Hizmetleri”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII, 21-23 Kasım 2014 Bildiriler*, ed. Coşkun Yılmaz vd. İstanbul 2015, I, 255-287.
- \_\_\_\_\_, “Yangın Tulumbasının İcadı ve Türk İtfaiyesinin İlk Yüzyılı”, *Lale Devri’nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir*, Kayseri 2018, s. 327-353.
- ORHONLU, Cengiz, “Tulumbacı”, *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, XII/2, 50-54.
- P.Ğ. İNCİCİYAN, *XVIII. Asırda İstanbul*, trc. not. Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1956.
- RAŞİD MEHMED EFENDİ-ÇELEBİZÂDE ÂSİM EFENDİ, *Tarih-i Raşid ve Zeyli*, haz. Abdülkadir Özcan vd., II-III, İstanbul 2013.
- TAŞMAN, Gönül, *1719/1720-1839 Yılları Arasında İstanbul İtfaiye Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Mezuniyet Tezi, İstanbul 1963.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları-I*, Ankara 1984.
- YILDIZ, Kenan, “Yeni Belgeler Işığında Tulumbacıbaşı Gerçek Davud Ağa ve Tulumbacı Şeritçileri Esnafı”, *Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhf: İsmail E. Erunsal’a Armağan*, I, İstanbul 2014, s. 557-586.

## EKLER

### -I-

#### **Tulumbacı Ocağı’nın Kurulması Hakkında Nevşehirli Damad İbrahim Paşa’nın Arzı ve III. Ahmed’in Hatt-ı Hümayunu**

*Tulumba icadı bir eser olup du’â-yı hayra bâ’is olacağı emr-i mukarrerdir. Tulumbacıbaşı Azeb Kapısı’nda olmayıp İstanbul yakasında olması subûlet görünüz. Karşı yakaların ihrâkı tez def’ olup güçlük yoktur. Eğer tersâne için ol tarafda bulunmaları münâsib görülmüş ise nitekim değildir.*

Arz-ı bende-i bi-mikdâr budur ki şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü velî-ni’metim efendim pâdişâhım;

Şehr-i İstanbul’da ba’zı vakitlerde bi-kazâ’llâhi te’âlâ ihrâk zuhûr eyledikçe teskîn ve itfâsı için bu def’a icad olunan tulumba bir iki def’a tecrübe olunup

azîm fâidesi müşâhede olunmağın ibâdullahı zarar ve hasâretten sıyânet ve şehri dahi tahrîbden savn ve himâyete vesîle olur hâlet olmağla hîn-i iktizâda isti'mâl olunmak üzere bir sûrete ifrâğî emr-i müstahsen olup lâkin ocaklardan birine verilmek lâzım gelse san'at isti'mâlinde adem-i maharetlerinden nâşî bir işe yaramayıp me'mûlümüz olan fâide husûle gelmeyeceği melhûz olmağla yine fi'l-asl tulumbayı îcâd eden Davud nâm kimesnenin ma'rifetiyle verilecek nizâmları mufassal ve meşrûh bir sûret olup defterdâr efendi kullarına i'lâm etdirilmekle manzûr-ı hümâyûnları olmak üzere merfû'-ı rikâb-ı şevket-nisâb-ı cihândârîleri kılınmıştır. Nefsü'l-emrde nevâdir me'âsir-i cemileden inşâallahu te'âlâ zamân-ı saltanatlarında bir büyük eser olup Âsitâne-i sa'âdet-medârlarında kıyâm-ı kıyâmete dek zikr-i hayra vesile olacak bir hâlet olduğundan kat'-ı nazar müceddeden bir nesne dahi verilmeyip ulûfeleri ocaklılardan mahlûlden tedârük etdirilmekle îrâd-ı mukarrereye kesr gelecek mevâddan olmayıp senevîsi bin iki yüz guruş ile olur bir husûs olduğu ma'lûm-ı mülûkâneleri oldukda emr u fermân şevketlü kerâmetlü efendimindir. Hazret-i Ebâ Eyyub-i Ensârî'de el-yevm kâşî işleyen kimesnelerin san'atları revâc bulup kâşinin dahi me'mûl üzere husûlüne iktizâ eden levazıma müte'allik takrirleri kaleme alınmağla ol dahi merfû'-ı pîşgah-ı şevket-penâhları kılınmıştır. Takrirlerine göre kendilere müsâ'ade olunmakta bir türlü mahzûr olmayıp vâfir zamandan beri karîn-i izmihlâl olmuş bir san'atın ihyasına bâ'is olacağı vâzıhdır. Sâbıkâ Niş defterdârı olan Abdurrahman Efendi bir kârgüzâr kimesne olmağla surre emini nasb ve ta'yîn ve bugün hil'ati ilbâs olunmuştur. Karîn-i ilm-i âlem-ârâları oldukda emr u fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, inâyetlü velî-ni'metim efendim pâdişâhum hazretlerindedir.

**(BOA, Ali Emiri- III. Ahmed, nr. 21491)**

-II-

### **Tulumbacı Ocağı Nizamnâmesi**

İtfâ-yı harîk için bu def'a Tulumbacı Davud'a yaptırılan

Tulumba: 7 aded

	Zâbitân-ı tulumbacıyân Yevmiye Neferen		
	120	1	Ser-tulumbacıyân
Tulumbacıyân	060	1	Kethüdâ
Neferen: 50	030	1	Odabaşı
Beher nefer fi 15	026	1	Çavuş
Yevmiye: 750	024	1	Çavuş yamağı
	<u>020</u>	<u>1</u>	Kâtib
	280	6	
Yekûn Yevmiye 1010 <u>0090</u> 1120	Berây-ı ta'âmiyye ve masârif-ı kayık ve ta'mir ve tecdid-i külâh ve meşîn		

*Sah*

*Telhîsi mücebince Başmuhâsebe'ye kayd ve sûret ve kâimeleri verilmek buyuruldu. Fi 4 B. Sene [1]132.*

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki

İyâzen bi'llâhi Te'âlâ ba'zı vakitlerde zuhûr eden harîki avn-i Hak ile teskîn ve itfâiye vesîle olmak üzere bu def'a Tulumbacı Davud'un îcâd ve ihtirâ' eylediği tulumbalardan bundan akdem sâdir olan fermân-ı âlileri mücebince taraf-ı mirîden yapıdırılan yedi aded tulumbalar hîn-i iktizâda harîk olan mahallerde istimâl için cebeci veyahud yeniçeri ocağına verildiği sûretde öteden beri âlât-ı müsta'meleden olmayıp san'at-ı cedide olduğu hasiyyet ile istimâlinde su'ûbet çekileceğinden gayrı an-aslin zikr olunan tulumbaların istimâli suyun kesret ve vefretine muhtâc iken vakt-i harîkde mu'tâd-ı kadîm üzere istihdâm olunan sakkâların her biri iktizâ-yı hâl ile bir tarafa gidip ve ocak tarafından istimaline ta'yîn olunan yeniçeri ve cebeci neferâtının dahi bi-nefsihî su taşımak için yanlarında meşk ve levâzım-ı sâireleri bulunmadığından vakt ü zamanıyla suyun tedârükü mülkün olmadığı sûretde tulumbaların mecmû'u mu'attal olup vakt-i iktizâda istimâli hayyiz-i imkânda olmadığından kat'-ı nazar taraf-ı mirîden yapıdırılması için verilen akçe dahi telef ve zâyi' olacağı bedîhiyyât-ı umûrdandır. Lâkin zikr olunan tulumbaların istimâli mucidi olan Davud'un uhde-i ihtimamına ihâl ile mecmû'u mezbûrun kabza-i tasarrufunda durup kendi san'atına istihdâma şayân kifâyet mikdârı mütefennin amele tedârük ve iyâzen bi'llâhi Te'âlâ vakt-i harîkde ancak tulumbalara su taşıyıp ve muktezî olan

mahallerde istimâl eylemek için müceddeden sakkâ ve tulumbacı olmak üzere bir mikdâr nefer tahrîr ve ancak hizmet-i mezkûreye vaz' ve tahsîs olunmak lâzım geldikde an-aslin san'at-i merkûmede mahâret ve mümâresetleri olmadığı takdirde dahi hizmet-i mu'ayyeneleri ancak tulumbacılık olduğu ecilden günden güne tahsîl-i mahâret edip hîn-i iktizâda istihdâma istihkâk peydâ edecekleri melhûz ve bu kadar masraf telef ve zâyî' olmayıp avn-i Hak ile me'mûl olunan fevâidin müşâhede olunması müteyakkın olmağla zikr olunan tulumbalar ocaklar tarafına verilmeyip mucidi olan Davud'un yedinde ibkâ ve istimâl olunmak üzere vakt-i hâcette su taşımağa kifâyet mikdârı müceddeden neferât vaz' ve ta'yîn ve müstakillen bir ocağ' itibâr olunması avn-i Hak ile hîn-i iktizâda derkâr olmağla mü'eddi olacak hâlet olduğu umûr-ı vâzihadandır. Lâkin vech-i meşrûh üzere neferât-ı merkûme ta'yîn bulunduğu sûrette dahi sâir sakkâlar gibi yalnız meşk ve musluk ile makâm-ı hizmetde buldukları vakitte hengâm-ı harîkde tezâhüm eden eşhâsın ekseri su talebinde olduklarından tulumba sakkâlarına dahi müsâdefe eyleyenler sâir sakkâlardan temyîz eylemeyip hizmet-i me'mûresinden tahvîl ile cebr ve ibrâm ederek herbirini bir tarafa götürdüklerinde tulumbaların suyu vakt ü zamanıyla yetişmeyip istimaline mâni' olacakları nümâyân olmağla zikr olunan tulumba sakkâları miyân-ı nâsda mümtâz ve ma'lûm olup vakt-i harîkde bulunan zâbitân ve neferât taraflarından hizmet-i âhar teklifi ile ta'vîk ve ba'zı sa'bû'l-mürûr mudîk mahallerden güzâr eylemelerine müdâhale ile te'hîr ve tevkîf olunmalarını için sâir âb-keş olan sakkâlardan kisve-i mahsusa ile mümtâz olmak üzere birer külâh giymeleri nizâm-ı hâllerine mûcib olacağı mütebeyyindir ve neferât-ı merkûmenin herbiri bir mahalde sâkin olup birbirlerinden müteferrik buldukları hâlde zuhûr-ı harîk nâgehân vâki' olduğundan tulumbacıbaşı bulunan kimesne neferâtı olan gerek sakkâ ve gerek tulumbacıların herbirine alâ hidetin zuhûr-ı ihrâkı ihbâr ve ifhâm edip bir mahalle cem' edinceye dek vaktin mürûr edeceği mu'ayyen olmağla neferât-ı merkûme bi'z-zarûre tulumbacıbaşı sâkin olduğu mahalde olup ve her tarafa yakın bulunmak maslahatı için mecmû'u vasat-ı şehirde vâki' bir mekân-ı mu'ayyende mutavattın olmaları dahi lâzıme-i hâlden olmağla Şehzâde Câmî-i Şerîfi kurbünde gilmânân-ı acemiyân odalarında bu defa binâ olunacak mahalde iskân olunup ve bi-hasebi'z-zarûre bazıları âhar mahallerde bulunduğu sûrette hîn-i iktizâda cümlesini defâten habîr ve âgâh edip âlât ve bisâtlarıyla müsâra'aten tulumbacıbaşının sâkin olduğu mahalde mevcûd ve âmâde bulunmalarına vesîle olsun için harîk zuhurunda işâret-i mahsusa olmak üzere tulumbacıbaşı kullarının sâkin olduğu mahalde harîk zuhurunda bir boru çalınmak ve neferâtına nühâsdan külâh

giydirmek ve lâzım gelen ulûfeleri mevâcib ihrâcında Gılmânân-ı Acemiyân Ocağı ile ma'an ihrâc ve icmâli mücebince bilâ-kusûr tulumbacıbaşıya teslim olunup bi'n-nefs sergi ile kendisi neferâtına tevzi' ve taksim eylemek vechi üzere iktizâ eden mevâcibleri topdan tulumbacıbaşı bulunanların yedlerine teslim olunmak ve vâki' olan mahlûlleri ve târiku'l-hidmetleri tulumbacıbaşı bulununların arzı ile ref' ve tevcih olunup Gılmânân-ı Acemiyân Ocağı tarafından vechen mine'l-vücûh müdâhale olunmamak ve neferâtından birinin mûcib-i muâhaze olur cürmleri vukû'unda ulûfeleri gılmânân-ı acemiyân ile verilir deyu ocak-ı mezbûr tarafı[n]an ta'arruz olunmayıp yine tulumbacıbaşı bulunanların ma'rifetleriyle ta'zir ve te'dib olunmak şartıyla nizâmı verilip ve evvel-emirde müceddeden tahrir olunacak yevmiyeleri cebeci ve topçu ocaklarında vâki' neferât mahlûlâtından ucâleten tedârük ve müsâra'aten tekmil olunup verilmek üzere on beşer akçe yevmiye ile elli nefer tulumbacı ve sakkâ ve otuz akçe yevmiye ile bir odabaşı ve yirmi altı akçe yevmiye ile bir çavuş ve yirmi dört akçe yevmiye ile bir çavuş yamağı ve yirmi akçe yevmiye ile bir kâtib ve altmış akçe yevmiye ile bir kethüdâ müceddeden tahrir ve tulumbacıbaşı yevmiyesi olmak üzere merkûm Davud kullarına dahi yevmî yüz yirmi akçe verilmek şartıyla tertib olunmağın zâbitân ve neferâtı mezbûr Davud'un ma'rifetiyle dilediği ve intihâb eylediği kimesnelerden tahrir olunup tekmil olunduktan sonra mahalline kayd olunmak için defteri getirilmek ve zuhûr-ı harikde ba'zı masârif ile gecelerde nevbetci ta'yin olunan kimesnelerin ta'amiyeleri ve sakkâların kisve-i mahsûsaları olmak üzere yapıdırılan meşk ve meşin üstlük ve nühâs külâhların ta'mir ve tecdîdi ve masârif-ı sâire için harc u sarf olunmak üzere dahi yevmî doksan akçe ki min haysü'l-mecmû' bin yüz yirmi sağ akçe yevmiyeleri mevâcib ihrâcında Gılmânân-ı Acemiyân Ocağı ile ma'an ihrâc ve vech-i meşrûh üzere topdan tulumbacıbaşı bulunanlara teslim ve neferât-ı merkûme ocağ-ı mezkûra yamak olmak üzere itibâr olunup ve şürût-ı sâire dahi fimâ-ba'd ilâ mâşâallahu Te'âlâ mer'î ve mu'teber tutulup ve ol mikdâr akçe yevmiyeleri dahi zikr olunan ocaklardan mu'accelen tedarük ve hazîne-mânde etdirilmek şartıyla neferât ve zâbitânın tertib olunan ulûfeleri tevcih ve memhûrları yedlerine verilmek üzere Başmuhâsebe'ye kayd olunup Piyade Mukâbelesi'nde ve Yeniçeri Kalemî'ne ilmühaber kaimeleri verilmek bâbında fermân devletlü sa'âdetlü sultânım hazretlerindir.

*Üç kıt'a kâime-i ilmühaber dâde. Fî 4 Receb sene [1]132.*

**(BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2106/70)<sup>33</sup>.**

33 Sureti için bk. BOA, MAD, nr. 21145, s. 2-3.

-III-

**Tulumbacıbaşı Gerçek Davud'un Ocak İçin Temin Ettiği Malzemelere Dair Arzuhali**

*[Arkada] Sah*

*Telhis mücebince tezkireleri verilmek buyuruldu. 28 Za sene [1]133.*

Tezkire-i hazîne dâde. Fî 29 Za. sene [1]133.

Arz-ı bendeleridir ki

Sâhib-i arzuhâl Tulumbacıbaşı Davud kulları hîn-i iktizâda neferâtı süvâr olmak için kendi mâlından üç kıt'a kayık alıp mukaddem taraf-ı mîrîden verilen kancabaş kayığı ağır olduğundan teslim-i Tersâne-i Âmire olunmasını istidâ eylediğine binâen Tersâne-i Âmire'ye götürülmesi için divân tezkiresi yazılıp tersâne emini efendi kullarına gönderilmiştir. Aldığı kayığın bahâsı verilmek üzere teklif olundukda akçesini istemem mirîye teberri eyledim deyu cevâb eylemiştir. Ancak neferâtı için çizme ve kibra ve meşin ve koğa ve urgan ve sâir lâzıme için iki yüz guruş masraf eylediğin arzuhâl etmekle levâzım-ı mezkûre bahâsı olmak üzere iki yüz guruşa tezkiresi verilmek bâbında fermân devletlü, sa'âdetlü sultânım hazretlerindir.

Devletlü sa'âdetlü sultânım hazretleri sağ olsun.

İhrâk için iki kebîr tulumba ile üç kayık bu kullarının mülkü olmağla bunlar için taraf-ı mîrîden bahâlarını istemem lâkin bunlardan mâ'adâ hâlâ otuz kırba ve ma'ahû meşin ve çizme ve kova ve urgan ve nerdüban ve lâzıme-i sâire iki yüz guruşa iştirâ edip hâlâ mevcûd ve müheyyâ olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki eşyâ-yı mezbûrların bahâsı iki yüz guruşu taraf-ı mîrîden aliverilmek bâbında emr u fermân devletlü sa'âdetlü sultânım hazretlerindir.

Bende-i Davud Gerçek Ser-tulumbacıyân-ı dergâh-ı âlî

**(BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2168/19)**

### **Tulumbacıbaşı Gerçek Davud'un Bağçekapısı Kayıkhânesi'nin Tamirine Dair Arzuhali**

*Sab. Telhisi mücebince tezkiresi verilmek buyuruldu. 22 Ra. sene [1]138.*

*İzzetlü defterdâr efendî, otuz guruşu tenzîl olunup kusûr iki yüz elli guruşa tezkiresi verilmek üzere telhîs eylesiz deyu buyuruldu.*

Arz-1 bendeleridir ki

Bağçekapısı'nda dergâh-ı âlî tulumbacılarına taraf-ı mîrîden ta'yîn ve tahsîs kılınan kayıkhâne fermân-ı âlîleri mücebince müceddeden binâ ve nısf zirâ' arzı ve dört zirâ' tûlu ziyâde yapılp ve iskelesi büyük olmak iktizâ etmekle on iki kebîr kazık ile denize çıkarılıp ve iskele önünde olan kaldırım dahi müceddeden yapıdırılıp ziyâde metîn ve müstahkem olmak üzere tekâmîl ve min hay-sü'l-mecmû' masârıfı iki yüz seksen guruşa bâliğ olmağla ihsân olunmak için Tulumbacıbaşı Davud Gerçek kulları arzuhâl eder. Ma'lûm-ı devletleri buyurdukda sâdır olan fermân-ı âlîleri mücebince otuz guruşu tenzîl ve kusûr iki yüz elli guruşa tezkiresi verilmek bâbında fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretlerininidir.

Devletlü sa'âdetlü merhametlü sultânım hazretleri sağ olsun

Arzuhâl-i kullarıdır ki Bağçekapısı'nda tulumbacıyân-ı dergâh-ı âlî kullarına taraf-ı mîrîden ta'yîn ve mahsûs olan kayıkhâne bundan akdem ihsân buyurulan fermân-ı âlîşânları mücebince müceddeden bu kulları yapıp yarım zirâ' eni ve dört zirâ' uzunluğu evvelkinden ziyâde yapılp ve iskelesi büyük olmak iktizâ etmekle on iki kebîr kazık ile denize çıkarılıp ve iskelenin önünde olan kaldırım dahi müceddeden yapılp hâlâ gerek kayıkhâne ve gerek iskele ziyâde metîn ve müstahkem olup cümle iktizâ eden kerestesi ve levâzımât-ı sâiresi ve kaldırım taşı ve üstâdiyyesi ve ücret-i neccârâna iki yüz seksen guruş masraf olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki meblağ-ı mezkûr iki yüz seksen guruş taraf-ı mîrîden verilmek bâbında fermân-ı âlîşânları ricâ olunur. Emr [u] fermân devletlü sa'âdetlü merhametlü sultânım hazretlerininidir.

Bende-i Davud Gerçek Ser-tulumba-i dergâh-ı âlî hâlâ

Tezkire dâde

Fî 22 Ra. sene [1]138

**(BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2371/56)**

## Gerçek Davud'un Oğlunun İsmail Adıyla İhtidasına Dair Arzuhali

*Sab. İki nefere mücebince kisve-i a'lâ verilmek buyuruldu. 22 Z Sene [1]143.*

*Tezkireleri verile.*

Devletlü ve sa'âdetlü ve merhametlü sultânım hazretleri sağ olsun

Bu kulları Felemenk diyarından şeref-i İslâm ile müşerref olmak için arz birle merhametleri ricâsına geldiğimde bi-hamdi'llâhi te'âlâ huzûr-ı âlîlerinden dîn-i İslâm telkîn ve şeref-i İslâm ile müşerref olup İsmail ismiyle tesmiye ve efendimin çerâğ-ı haslarına idhâl olup her vechile mahall-i merhametden olmağın inâyetlü efendimin merhametlerinden mercûdur ki merhameten bir alay? kefer-i bi-dîn olanlara nisbeten kisve-i a'lâ ile bu kulların mesrûr eylemeniz bâbında inâyet ricâ olunur. Bâkî fermân sultanımıdır.

Bende-i İsmail ibn-i Davud Gerçek tulumbacıbaşı

Berây-ı bahâ-i kavuk ve destâr ve kaftan ve kemer-bend kuşak ve kontoş ve antari ve çakşır ve hâm şerit ve sâire ve harc ve üstâdiyye berây-ı ilbâs-kerde-i merdümân ki an-cânib-i Mısr-ı Kahire be-Âsitâne-i sa'âdet âmede el-vâki' der-sene 1140 in kadar meblağ an-Hazîne-i Âmire dâde fermûde ber-müceb-i defter ve telhîs ve fermân-ı âlî tezkire dâde fi 27 N. sene 1140

Kisve-i mükemmel

2 sevb

Guruş

206,5

006,5 Bâ-telhîs ve fermân-ı âlî tenzîl

200

Yüz kırk senesinde Mısır cânibinden Âsitâne-i sa'âdete gelen iki nefere mükemmel kisve bahâsı olmak üzere iki yüz guruşa târîh-i mezbûrda hazîne tezkiresi verildiği mukayyedir. Fermân devletlü, sa'âdetlü sultânım hazretle-rinindir.

Fi 24 Z Sene 1143.

(Kalem gülü)

Tezkire dâde fi 25 Z Sene [1]143.

**(BOA, D.BŞM, Dosya kısmı, nr. 2598/81)**

# tarihin engin sularında

PROF. DR. VAHDETTİN  
ENGİN'E ARMAĞAN

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi hakkında yapılan önemli çalışmaların başında, tarihin belgelere dayanılarak yazılması kuralının ciddî takipçisi olan ve arşivlerde uzun yıllar çalışıp onbinlerce belgeyi elden geçiren Prof. Dr. Vahdettin Engin'in bu belgelere dayanarak kaleme aldığı eserleri gelir.

Seçkin bir tarihçi olan Prof. Engin, birçok kitabında şimdiye kadar ciddî şekilde incelenmemeleri sebebiyle bilinmezlik bulutuna bürünmüş ve hayalî biçimde efsaneleşmiş birçok önemli hadisenin gerçek yönünü ortaya çıkartmıştır. Vahdettin Engin'in özellikle de Sultan Abdülhamid dönemi Filistin'i ile ilgili araştırmaları ve bu alanda yaptığı yayınlar Ortadoğu'nun 20. yüzyıl sonrası tarihinin yeniden tartışılmasını gerektirecek derecede önem taşımaktadır.

Bilim dünyası, konusuna hâkim ciddî bir tarihçi olan Prof. Vahdettin Engin'den şimdiye kadar ortaya koyduğu çalışmalar âyarında yeni ve önemli eserler beklemektedir.

*Murat Bardakçı*

Vahdettin Engin dendiğinde akla ilk II. Abdülhamid ve devri hakkında tamamen arşiv kaynaklarına dayalı yaptığı önemli araştırmalar gelir. Hocamız ömrünü geçirdiği Osmanlı Arşivi'nde bulduğu belgelerle Filistin'e Yahudi göçü ve II. Abdülhamid-Theodore Herzl görüşmesinin yıllardan beri anlatıldığı gibi olmadığını ortaya çıkarıp, yanlış bilinen bir efsaneyi yıkmıştır.

*Erhan Afyoncu*